

Фінклер Ю. Е., д.філол.н., професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука, м. Рівне)

ПРОБЛЕМА ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ МЕДІЙ В УКРАЇНІ

Анотація. *В статті розглядаються проблеми діяльності державних мас-медій в період загострення політичної та економічної ситуації в Україні. Робиться спроба в'яснити, чому змінилася структура українських державних мас-медій відразу після змін в мотиваційних орієнтаціях влади. Автор показує інструментарій поділу представниками влади суспільних акторів за схемою “свій – чужий”, що дає йому можливість конкретизувати висновки.*

Ключові слова: *влада, медії, комунікація, свій, чужий.*

Аннотация. *В статье рассматриваются проблемы деятельности государственных масс-медий в период обострения политической и экономической ситуации в Украине. Делается попытка выяснить, почему изменилась структура украинских государственных масс-медий сразу после изменений в мотивационных ориентациях властей. Автор показывает инструментарий раздела представителями властей общественных актеров по схеме “свой - чужой”, что дает ему возможность конкретизировать выводы.*

Ключевые слова: *власть, масс-медиа, коммуникация, свой, чужой.*

Annotation. *The article analyzes the problems of public media in acute political and economic situation in Ukraine. An attempt to explain why the structure of Ukrainian government media has immediately collapsed after the changes in motivational orientations of power is made. The author shows the tools of division of authors by representatives of public authorities under the scheme “ours – another” which allows him to flesh out the findings.*

Keywords: *communication, government, media, pressure, ours, another.*

Сучасні події в комунікативному просторі України внесли докорінні зміни у структурування українських мас-медій. Сприяння чи несприяння (нейтральної позиції фактично не було) владним структурам в дуже непростий для них період засвідчили дроблення державної комунікації та утворення якоїсь окремої фаланги мас-медій – пропрезидентських медій.

Стало зрозумілим, що міцна непорушність структури державних мас-медій зазнала змін, породивши феномен журналістської діяльності, яка навіть на тлі інших державних медій має вигляд владно орієнтованої.

Всередині когорти державних мас-медій (тобто таких, які фінансуються з бюджету) відбувся поділ за лінією: підтримка Президента – непідтримка Президента. Наголосимо при цьому ще раз: підтримка або непідтримка Президента, а не влади в цілому (оскільки паралельно з підтримкою – непідтримкою Президента нівелюється або підноситься роль Верховної Ради України або Кабінету Міністрів України – так само гілок влади).

Декілька років тому ми серйозно вивчали проблему груп впливу на медіі – як зовнішніх, так і всередині самого медійного феномену. Результати наших досліджень в контексті тогочасної української реальності зводилися до такого. *По-перше*, участь суб'єктів влади у медіях через механізми моралі є проблемою, тому чим більше перетинів інтересів медіі та влади, тим сильнішим буде владний вплив на медіі. З іншого боку, влада може відчувати реальну силу груп впливу з боку медіі, що означає протидію монополізму офіційної влади. Висновок: реалії зумовлюють безпосередній вплив мас-медіі на можливі глобальні політичні процеси – особливо порівняно із більш стабільними країнами [1, с. 113].

По-друге, в посткомуністичній Україні домінуючою є така масова комунікація, яка покликана виконувати невелику комунікативну сутність: реалії стали тлом витиснення концептуальної публіцистики, глибокого аналізу тенденцій та явищ суспільного розвитку, прогностичних умовиводів. Висновок: масова комунікація буде формувати більш компактні еліти, які зберігатимуть *традиційну* ієрархію цінностей, беручи активну участь у діяльності мас-медіі і формах *традиційної* культури [2, с. 68].

Отже, метою нашої статті є дослідження сучасної ситуації в державному мас-медійному просторі України, яка характеризується посиленням взаємовпливу державних органів влади та мас-медіі.

Загальновідомо, що мас-медіі є чинником політичної комунікації в інформаційному просторі. До їх структури входять і суспільно-політичні організації (читай: влада як конгломерат останніх [3, с. 81-95]). А популярний в середовищі комунікативістів “Політологічний енциклопедичний словник” сміливо (і справедливо) до політичної комунікації відносить також неофіційні контакти та особливі комунікативні ситуації [4, с. 162]. Групи впливу, за цим Словником [4, с. 83-84], працюють через медіі та, за логікою, є так само політичною комунікацією.

Отже, і влада, і медіі, і групи впливу обмежені спільним явищем політичної комунікації [5 с. 21]. Всередині цього феномену і відбуваються процеси, які призвели до сучасного стану речей. Структурується влада – структуруються медіі – структуруються групи впливу. Конфліктують гілки влади – перебудовуються групи впливу – реагують медіі. Воюють групи впливу – резонансують медіі – активізується влада. Варіантів може бути багато, але – увага! – при жодному з них на першому місці медіі стояти не будуть: вони є не ініціатором, а детонатором змін [6, с. 57-65], у своїй

функціональних проявах мас-медіа вторинні, залежні або від влади, або від групи впливу (якщо групою впливу не виступає сама влада).

Процеси кінця української латентності активізували поляризацію медій, стимулювали створення груп впливу на владні структури. Політична практика призвела до того, що взаємодія таких груп представників медій із представниками влади відбувається у формі взаємовпливу. Легше за все визнати, що самим фактом свого існування будь-яка газета, яка не погоджується з політикою конкретного представника влади, вже здійснює на останнього вплив тільки тому, що є "інформаційним фоном" опозиції. Проте, це явище використовується в іншому змістовому контексті. Під поняттям "вплив" розуміється такий спосіб взаємодії медій із владою, в основі якого лежить протиставлення стратегії у боротьбі за політичне лідерство в країні [7, с. 83-84].

Характерною особливістю груп впливу є не лише ситуативність в процесі функціонування. Структурні елементи спільності у цьому контексті можуть швидко перебудовуватись, створюючи динамічні групи, які за зміни обставин розпадаються. При цьому не обов'язково наголошувати на узгоджених діях – навпаки, групи впливу тут утворюються спонтанно, часто-густо на різних спектрах політичної боротьби [7, с. 83-84].

Особливо слід виділити соціальну категоризацію: визначення і систематизацію можливої аудиторії, розподіл ознак і визначень, завдяки чому владні представники, що пресингується, отримують місце в тій системі класифікаційних ознак, яка є зрозумілою вже визначеній аудиторії. З'являється ознака медіального розподілу на "своїх – чужих" [8, с. 128- 131], і це – найважливіший напрям нашого дослідження.

Є гілки влади, є опозиція, є структуровані під гілки влади і під опозицію медії. Криза спричиняє перерозподіл ареалу впливу на суспільство – кінець латентності призводить до зміни мотивацій в певних владних структурах і змін в орієнтаціях "свій – чужий". Частина влади відходить від підтримки Президента – відходять і їхні медії, державні, до речі. Започатковуються нові групи впливу однієї владної структури (Верховної Ради України) на іншу (Президента України) – останні відповідають створенням системи тих владно орієнтованих медій, про які йшлося на початку статті.

На практиці це означає те, що президентські мас-медії починають функціонувати у замкнутому режимі – вони нагадують закрите середовище державних засобів масової інформації старого взірця. Цей замкнутий режим відповідає замкнутому суспільству, але в Україні такого суспільства немає вже двадцять років. Звідси – наявний комунікативний конфлікт, коріння якого лежить в площині *абсолютного* паралелізму структури влади і структури владних медій в Україні.

За великим рахунком, будь-яка влада є замкнутою, волі вузького тлумачення моделі “свій – чужий” і породжує замкнуту власну комунікативну систему. У латентний період всі владні структури існують з метою виправдання необхідності свого існування, використовуючи послуги “своїх”, в тому числі і медій; існують при цьому групи впливу, однак і вони розуміють, що є “чужими”, а на дворі латентність. Втім, як тільки остання зникає, актуалізуються інші схеми. Якщо політична система суспільства та його політична комунікація є стабільними та реально демократичними, обвалу не буде.

Виходячи з проведеного дослідження можна зробити висновок, що сучасний мас-медійний простір України характеризується посиленням взаємовпливу державних органів влади та державних мас-медій. Це спричиняє орієнтацію окремих державних засобів масової інформації на різні провладні структури та робить їх частиною замкнутої комунікативної системи, яка формує інформаційний простір суспільства.

Подальші розвідки зазначеної проблеми слід провести в напрямі оцінки впливу державних інституцій на можливість формування незалежного інформаційного простору недержавними ЗМІ.

1. Фінклер Ю. Українські друковані мас-медіа крізь призму теорії еволюції / Ю. Фінклер // Реалії і перспективи українського книжкового ринку: (Про інформаційний маркетинг. І не лише про нього...): Зб. наук. ст. і м-ли Круглого столу "Розвиток інформаційного маркетингу на книжковому ринку України" – Львів: Аз-Арт, 1997. – 144 с. 2. Фінклер Ю. Е. Сучасна масова комунікація та сучасна масова культура: проблеми взаємопроникнення та включеність аудиторії / Ю. Е. Фінклер // Книга і преса в контексті культурно-історичного розвитку українського суспільства: Зб. наук. праць каф. ВСіР УАД. – Львів: УАД, 1998. – 186 с. 3. Москаленко А. Теорія журналістики / А. Москаленко. – К.: Експрес-об'ява, 1998. – 336 с. 4. Комунікація політична // Політичний енциклопедичний словник. – К: Генеза, 1997. – 400 с. 5. Дэннис Э. Беседы о масс-медиа / Э. Дэннис, Д. Мэррил. – М.: Вагриус, 1997. – 383 с. 6. Мюллер Й. Право мас-медіа – навіщо? / Й. Мюллер // Сучасне та майбутнє журналістики в плюралістичному суспільстві: Матеріали семінару. – К: Центр вільної преси, 1999. – 406 с. 7. Групи впливу // Політичний енциклопедичний словник. – К: Генеза, 1997. – 400 с. 8. Freeman C. The Economics of Industrial Innovation / C. Freeman. – The MIT Press. – Cambridge (Massachusetts), 1982. – 250 p.

Рецензент: д. філол. н., професор Шкляр В. І.